

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Examensarbete, självständigt arbete i
musikpedagogik, avancerad nivå, 15 hp

Rektorer, ramfaktorer och musikundervisning

*En kvalitativ studie om ramfaktorers påverkan på
musikundervisningen ur ett rektorsperspektiv*

Författare: Johan Tersmeden

Handledare: Lia Lonnert

Examinator: Karin Hallgren

Termin: VT 20

Ämne: Musikdidaktik

Nivå: Avancerad

Kurskod: 4MUÄ4E

Svensk titel: Rektorer, ramfaktorer och musikundervisning – En kvalitativ studie om ramfaktorers påverkan på musikundervisningen ur ett rektorsperspektiv

English title: School principals, frame factors and musical education – A qualitative study of how school principals' view frame factors effect on musical education.

Abstrakt

Syftet med studien är att undersöka hur rektorer ser på ramfaktorers påverkan på musikundervisningen. Tidigare forskning visar att musiklärare upplever att ramfaktorer som lokaler, utrustning och gruppstorlekar påverkar valet av musikaliska aktiviteter i undervisningen. Även den enskilde pedagogen tas upp som en ramfaktor. Studiens metod är halvstrukturerade intervjuer med sex rektorer. Studien visar att rektorerna upplever att deras skolor har goda förutsättningar att bedriva musikundervisning på högstadienivå. Rektorerna anser också att investeringar oftast kan genomföras efter dialog med musiklärarna. Samtliga rektorer i studien framhåller den enskilde pedagogen som den avgörande ramfaktorn för musikundervisningen.

Abstract

The purpose of this study is to investigate how school principals view frame factors effect on musical education. Previous studies indicate that music teachers find that frame factors as classrooms, musical equipment and group sizes influence which musical activities they can use. The individual pedagogue can also be seen as a frame factor. The method of this study is semi structured interviews with six school principals. These interviews show that the school principals think that their schools have the required means to provide musical education in secondary school. The principals say that they often have possibility to make investments in the musical education after a dialogue with the school's music teacher. All school principals stress that the particular pedagogue is the most important frame factor.

Nyckelord

musikundervisning, ramfaktorer, rektor, resursfördelning.

Keywords

distribution of resources, frame factors, musical education, school principal.

Tack

Tack till samtliga rektorer som delat med sig av sina upplevelser och genom det gjort det möjligt att genomföra studien. Tack till min handledare Lia Lonnert som väglett och försett mig med ovärderlig kunskap genom att vrida och vända på diverse funderingar genom hela processen. Tack till min fru Michaela som på alla tänkbara vis haft förståelse och visat sitt engagemang vid studiens tillblivelse.

Innehåll

1 Inledning, bakgrund och syfte	1
1.1 Inledning	1
1.2 Rektorn – skolans ledare	1
1.3 Syfte och forskningsfrågor	2
2 Tidigare forskning	3
2.1 Ramfaktorer	3
2.2 Ramfaktorer som en pedagogisk påverkansfaktor	3
2.3 Rektors ansvar	5
2.4 Sammanfattning av tidigare forskning	5
3 Ramfaktorteorin	7
3.1 Ramfaktorteorins generella drag	7
3.2 Målsystem, ramsystem och regelsystem i musikundervisningen	7
4 Metod	9
4.1 Metodval: Halvstrukturerade intervjuer	9
4.2 Urval	10
4.3 Genomförande	10
4.4 Hermeneutik som analysverktyg	11
4.5 Reliabilitet och validitet	14
4.6 Etik	15
4.7 Metoddiskussion	16
5 Resultat	17
5.1 Tjänster och gruppstorlekar	17
5.2 Lokaler och utrustning	19
5.3 Ekonomi	22
5.4 Den pedagogiska ledaren	25
5.5 Den enskilde pedagogen	28
6 Diskussion	31
6.1 Gruppstorlekar, lokaler och utrustning	31
6.2 Ekonomi	33
6.3 Den pedagogiska ledaren och den enskilda pedagogen	34
6.4 Sammanfattande diskussion	36
6.5 Relevans för läraryrket och förslag på fortsatt forskning	36
Referenser	38
Bilagor	I
Bilaga A Missivbrev till rektorer	I
Bilaga B Intervjuguide	II

1 Inledning, bakgrund och syfte

I detta kapitel presenteras en inledning till studien, en bakgrund om rektorn som skolans ledare, studiens syfte samt forskningsfrågor.

1.1 Inledning

Idén till att undersöka ramfaktorer kom från början av att jag vill veta vad det är som påverkar skolans undervisning i en eller annan riktning. I kursplanen för musik (Skolverket, 2011/2017) i årskurs 7–9 står det att eleven ska kunna hantera flera instrument på grundläggande nivå, delta i ensemblespel, skapa musik samt använda digitala verktyg för musikskapande och inspelning. För att detta ska bli möjligt ställs bland annat krav på varierade lokaler, bra musikutrustning samt tid med varje elev. Det är här ramfaktorerna och skolans styrning blir avgörande. Dessa påverkar vilken typ av musikundervisning som läraren kan bedriva. Undersökningar har gjorts om musiklärares syn på dessa ramfaktorer. För att ta reda på mer om vad som påverkar musikundervisningens ramfaktorer tänkte jag att det skulle vara intressant att samtala med den som är chef och ledare för skolans verksamhet, det vill säga rektorn. Kort sagt studien handlar om rektorers syn på ramfaktorer och hur dessa påverkar musikundervisningen.

1.2 Rektorn – skolans ledare

Enligt *Skollagen* (SFS 2010:800) ska rektorn organisera och leda arbetet på skolan. I skollagen regleras vad en rektor är skyldig att göra, till exempel att planera verksamheten utifrån rådande bestämmelser om undervisningstid och ta fram individuella utvecklingsplaner för elever med särskilda behov. Rektorn ansvarar för att skolan sätter betyg enligt rådande bestämmelser. Det finns även föreskrifter om vad en rektor ska göra vid händelser av exempelvis skolk och kränkande behandling (*Skollag*, SFS 2010:800).

Enligt läroplanen Lgr 11 (Skolverket, 2011/2017) är rektorn skolans pedagogiska ledare. Det är denne som leder det pedagogiska arbetet och ska se till att skolans resultat utvärderas och följer de nationella kunskapskraven. Rektorn har det yttersta chefsansvaret för lärarna och skolans övriga personal. Rektorn ansvarar även för att undervisning sker över ämnesgränserna, det är viktigt att eleverna får ta del av ämnesöverskridande undervisning för att de ska få förståelse för hur ämneskurser

samverkar med varandra som en helhet. I rektorns uppdrag ingår att organisera lärarnas kompetensutveckling för att stärka lärarna i deras roll och hela tiden värna kunskapsutvecklingen bland lärarna. En grundläggande del i arbetet som rektor är att denne ska fördela skolans resurser, varje elev ska få undervisning utifrån sina behov (Skolverket, 2011/2017). Det måste vara tydligt för eleverna vem som är deras rektor, därför får det på en skolenhet bara finnas en rektor. Rektorn får dock utse biträdande rektorer som har ansvar för specifika områden (Skolverket, 2020).

I den statliga utredningen *Rektorn och styrkedjan* (Utredningen om rektorernas arbetssituation inom skolväsendet, 2015), som presenterades för regeringen år 2015, slår utredaren fast att rektorers arbetssituation inte är optimal och att det som blir lidande främst är det pedagogiska ledarskapet. Det kan bero på att mycket av rektorernas tid läggs på att administrera och organisera andra frågor som inte har med pedagogiska frågor att göra. Detta kan i sin tur leda till att rektorernas förtroende sjunker bland skolans lärare, vilka inte upplever att de får tillräckligt med stöd av sin rektor i det pedagogiska hantverket. En bidragande orsak till att rektorernas arbetssituation inte är tillfredställande är enligt utredaren att kommunikationen i styrkedjan inte fungerar som den ska. Styrkedjan består av staten - huvudmannens förvaltning – rektorerna – lärarna. Det utredaren efterfrågar är samtal mellan nivåerna i styrkedjan om hur de nationella målen ska uppnås (Utredningen om rektorernas arbetssituation inom skolväsendet, 2015, s. 11–15).

1.3 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med studien är att undersöka och skapa förståelse för rektorers uppfattningar om musikundervisningens ramfaktorer (ramfaktorteorin beskrivs i kapitel 3). Följande frågeställningar har formulerats:

Vad är rektorernas uppfattning om hur den egna skolans rådande ramfaktorer påverkar skolans musikundervisning?

Vad menar rektorerna påverkar deras möjligheter till resursfördelning till musikämnet?

2 Tidigare forskning

I detta kapitel redovisas tidigare forskning utifrån följande rubriker: ramfaktorer, ramfaktorer som pedagogisk påverkansfaktor och rektors ansvar.

2.1 Ramfaktorer

Ralf Sandberg (1996) har skrivit avhandlingen *Musikundervisningens yttre villkor och inre liv: Några variationer över ett läroplansteoretiskt tema*. Avhandlingen har, trots sin ålder, relevans för denna studie eftersom den, precis som titeln anger, tar sin utgångspunkt i både ramfaktorteorin och musikundervisningens villkor. Sandberg (1996) anser att ramfaktorer är de yttre omständigheter som ger undervisningen ramar som påverkar undervisningen men inte själva lärandeprocessen. Det rör sig om förutsättningar som läraren behöver förhålla sig till när denne genomför sin undervisning så som läroplan, lokaltillgång, klasstorlek och juridiska bestämmelser (s. 194–195).

Urban Dahllöf (1999) skriver att det samspel som äger rum mellan lärare och elever är en del i den pedagogiska process som leder till lärande. Den miljö som elever och lärare tillsammans utgör i klassrummet är en ramfaktor som har stor betydelse för elevernas lärande. Dahllöf (1999) menar även att de fysiska och administrativa ramfaktorerna som lokaler och timplanering är grunden i det ramfaktorteoretiska tänkandet (s. 16).

2.2 Ramfaktorer som en pedagogisk påverkansfaktor

Enligt Sandberg (1996) verkar det ramsystem som finns i skolan leda till svårigheter när det gäller att bedriva musikundervisning. Det finns ramfaktorer som lärarna inte kan styra över de handlar bland annat om tjänstestruktur och ansvarsfördelning kring musikundervisningen. Till exempel har en musiklärare ofta många olika klasser att bedriva undervisning i. Det finns även materiella aspekter som kan bli ett hinder i musiklärarnas yrkesutövning. Dessa är bland annat den tid som finns till förfogande för planering och undervisning, klassens storlek, lokalens utformning samt tillgång på instrument och utrustning. Finns det för lite tid är det svårt att hinna planera och genomföra mer avancerade moment i undervisningen och risken blir att denna blir mer likriktad och enkelspårig. Klassens storlek kan få till följd att vissa arbetsformer och arbetssätt blir omöjliga. Även lokalens utformning och tillgång på instrument och

utrustning kan begränsa möjligheten att genomföra vissa moment och musikaktiviteter (s. 202–203).

Sandberg (1996) menar att lärarna upplever att mötet med eleverna fungerar bra. De problem som finns relaterar mer till andra ramfaktorer och den undervisning som är möjlig att genomföra trots begränsade resurser. De praktiska svårigheterna medför att det skiljer sig mellan vad lärarna skulle vilja genomföra och vad de kan genomföra i sin musikundervisning (s. 204).

Sandberg (1996) skriver att den lokala skolans arbetsplan har stor påverkan på hur mycket undervisningstid respektive ämne får under varje läsår och under hela grundskoletiden. Det är av stor vikt att tim- och resursfördelningen för musikämnet är väl genomtänkt. Detta kräver god förmåga till samarbete mellan kollegor på skolan och även mellan lärare och skolledare. Försvårande faktorer kan vara att musikämnet ofta bara är företrätt av en lärare medan andra ämnen ofta har flera undervisande lärare samt att skolledaren inte har så stor musikalisk kompetens och därmed saknar förståelse för musikämnets behov. Det ställs alltså höga krav på musiklärares förmåga att förhandla för att skapa goda förutsättningar för sitt ämne (s. 206–208). Sandberg (1996) lägger dock till ett aktörsperspektiv till ramfaktorteorin och menar att ramfaktorerna visserligen kan vara begränsade för den enskilde läraren men att det också kan finnas möjligheter till påverkan inom skolans organisation (s. 212–213).

Anna Houmann (2010) skriver att flera lärare vidhåller att de begränsningar som ramfaktorer utgör ger dem möjlighet att tänka nytt. En del av begränsningarna kan lärare tillsammans med kolleger och rektor utnyttja till något konstruktivt. Houmann (2010) anser att mycket av den tidigare forskningen har varit fokuserad på att måla upp ramfaktorer som just begränsningar (s. 182). För att kunna se nya möjligheter och våga pröva nya lösningar är det viktigt att musikläraren har en god kunskapsbas samt förmåga att vidga denna. Houmann (2010) menar att det annars kan finnas en risk att läraren enbart reproducerar traditionella undervisningsrutiner och inte vågar utvecklas (s. 185).

De flesta musiklärarna i Houmanns (2010) studie ansåg att de hade stort handlingsutrymme när det gällde musikundervisningen. Främst menade lärarna att de skapade handlingsutrymme i klassrumssituationen men de kunde också ta upp yttre ramar som hade påverkan på handlingsutrymmet (s. 187). Houmann (2010) anser att det är av vikt att skolans organisation gör det möjligt för lärarna att finnas med i beslutsprocesser och uppleva att de har en handlingsfrihet. Lärarnas upplevelse av

handlingsfrihet och inflytande motverkar känslan av stress i förhållande till arbetssituationen (s. 220).

2.3 Rektors ansvar

Enligt Jaana Nehez (2015) ska rektorn organisera skolans verksamhet utifrån elevernas olika behov och förutsättningar. I skollagen som antogs 2010 skärptes rektorns ansvar när det gäller skolutveckling och att se till att skolans arbetsformer främjar elevinflytandet. Detta ska syfta till att elevernas intressen tas tillvara. Rektorn är ansvarig för skolans verksamhet och för dess resultat. Detta kräver att en rektor besitter administrativa och förvaltande kompetenser. Genom att rektorn är ansvarig för att styrdokument och ämnesplaner efterföljs på skolan blir rektorn en länk mellan statens myndigheter och kommunernas verksamhet, vilket gör rektorsuppdraget än mer speciellt (Nehez, 2015, s. 14–15).

Rektorn ska leda det pedagogiska arbetet och har det yttersta ansvaret för den pedagogiska verksamheten. Katarina Stålhkrantz (2019) skriver i sin avhandling att rektorn sedan 1950-talet har fått mer ansvar för det pedagogiska arbetet. Detta kan leda till att det pedagogiska ledarskapet konkurrerar med de administrativa uppdragen som en rektor har (Stålhkrantz, 2019, s. 193).

Ulf Leo (2010) skriver i sin avhandling att det finns många förväntningar på vad en rektor bör göra. Rektorer bör stå för sina egna åsikter, vara tålmodiga, uthålliga och låta saker ta tid för att få en långsiktighet. Rektorer bör även vara medvetna om sina egna goda respektive dåliga egenskaper, vara närvarande och synliga på skolan samt stödjande. Dessutom bör rektorer våga ta beslut och vara pålästa och förankrade i styrdokument och lagar. En rektor ska kunna lösa konflikter när åsikterna går isär i personalgruppen. Dessa olika ”bör” ger en bild av vilken komplex verklighet som rektorer arbetar med dagligen. Det är en vanlig företeelse att rektorer påverkas av sin personal och då framförallt av lärarnas förväntningar. Ofta finns det på en skola sociala förväntningar på en rektor (Leo, 2010, s. 163–164).

2.4 Sammanfattning av tidigare forskning

En genomgång av tidigare forskning visar på två olika synsätt på ramfaktorer. Det ena ser det som yttre faktorer vilka läraren inte kan påverka medan det andra ser klassrumsmiljön och relationen mellan elever och lärare som av ramfaktorerna.

Forskningen tar upp yttre ramfaktorer som en begränsande faktor för musikundervisningen och poängterar att läraren behöver vara en god förhandlare för att kunna påverka sitt ämnes ramfaktorer. Samtidigt finns det annan forskning som tar upp de möjligheter som finns att påverka ramfaktorerna och att olika begränsningar kan ge en möjlighet att tänka nytt. Även här betonas dock att läraren behöver få ta en aktiv del i skolans beslutsprocesser.

Tidigare forskning om rektorers ansvar visar en samstämmig bild av komplexiteten i rektorernas uppdrag och vardag. Rektorer har flera administrativa uppgifter för att kunna förvalta och styra skolan och samtidigt förväntas de vara pedagogiska ledare för sin personal.

3 Ramfaktorteorin

I detta kapitel presenteras studiens teoretiska utgångspunkt, ramfaktorteorin. Kapitlet tar upp både dess generella drag och dess relevans för musikundervisningen.

3.1 Ramfaktorteorins generella drag

Urban Dahlöfs bok *Skoldifferentiering och undervisningsförlopp*, som kom 1967, introducerade ramfaktorteorin även kallat det ramfaktorteoretiska tänkandet. Några år senare vidareutvecklade Ulf P. Lundgren Dahlöfs arbete (Lindblad, Linde och Naeslund, 1999, s. 93).

Lundgren (2014) anser att ramfaktorer är faktorer som ligger utanför lärarens egen kontroll men som påverkar undervisningen. Denna teori kan användas som en modell för att visa hur politiska beslut leder till att skolornas resursfördelning påverkar undervisningen (s. 212–217).

Lundgren (1999) skriver att ramar både begränsar och ger möjligheter till undervisning. För att skolan ska nå de uppsatta målen behöver ramarna justeras, ramfaktorteorin blir då ett verktyg att styra skolan med. Teorin används för att huvudmän och skolledningar ska kunna planera och utvärdera sina utbildningar (s. 36).

3.2 Målsystem, ramsystem och regelsystem i musikundervisningen

Enligt Sandberg (1996) delas ramfaktorer upp i tre områden; målsystem, ramsystem och regelsystem. Dessa tre områden ger undervisande lärare ramar att förhålla sig till och de har alla tre det gemensamt att de begränsar lärarens handlingsutrymme, då de inte kan påverkas av läraren (s. 194–195).

Sandberg (1996) skriver om att den svenska skolan ska styras utifrån läroplanen som innehåller mål för hur skolverksamheten ska utformas. Läroplanen ger även varje ämne tidsdirektiv och föreskriver vilka områden som ska tas upp inom ämnet. Den anger även vilka kunskaper som elevens ska uppvisa för att få ett visst betyg. Detta ger läroplanen en central roll i den svenska skolan. Sandberg (1996) lyfter fram problemet med att läroplanen lämnar ett tolkningsutrymme åt varje musiklektör att tolka kunskapskraven och utformningen av musiklektionerna sker i mångt och mycket utifrån lärarens egna kunskaper och intressen (s. 195–196).

Sandberg (1996) menar att musiklektörens undervisning påverkas av fysiska och organisatoriska förhållanden, ramsystem. Det kan vara hur musiksalen är anpassad för

att bedriva musikundervisning i. Vilken teknisk utrustning som finns att tillgå samt vilka musikinstrument som finns i musiksalen ger undervisningen tydliga ramar att förhålla sig till. Något som påverkar alla lärare och så även musikläraren är hur den ekonomiska resursfördelningen är utformad. Enligt Sandberg (1996) upplever många lärare att just klasstorlekarna och antalet klasser per musiklärare utgör ett hinder för musikundervisningen. Det kan även upplevas som ett arbetsmiljöproblem. Till detta läggs en begränsad planeringstid och en snäv lokal timplan för musikämnet. Dessutom förekommer flera administrativa uppdrag i läraryrket vilka också gör att lärarens möjlighet att använda sina kreativa idéer och nya initiativ begränsas undervisningen. Sandberg (1996) menar att en del av de arbetsmiljörelaterade begränsningarna kan vara sammankopplade med hur läraren är som individ. Vissa begränsningar kan läraren inte styra över, som hur de faktiska lokalerna är utformade, men samtidigt behöver läraren kunna bemästra många olika situationer. Det är inte alltid lätt att avgöra om det är en ramfaktor eller ett arbetsmiljöproblem som är orsak till hur musikundervisningen blir (s. 196–197).

Sandberg (1996) skriver att det finns ett yttre regelsystem för skolan som reglerar tjänstekonstruktioner, arbetsfördelningar och anställningsavtal. Dessa faktorer påverkar hur skolan utformar och organiserar ämnesutläringen. Ytterst är det beslutat på en politisk nivå om skollag, behörighetskrav och lönekrav. Vem som får undervisa är reglerat i skollagen, har inte den som undervisar behörighet spelar det ingen roll hur stora musikkunskaper denne har. Sandberg (1996) menar att det även finns inre regelsystem i skolan. Det kan vara utsagda regler som kan förekomma på en arbetsplats, traditioner och vanor som skapas under en längre tid av dem som arbetar på skolan. Musikämnets status och okunskapen om vad musikundervisning innebär kan också tillhöra det inre regelsystemet (s. 197–199).

4 Metod

I följande kapitel redogörs för val av metod, urval, genomförande, hermeneutik som analysverktyg, reliabilitet och validitet, etik samt metoddiskussion.

4.1 Metodval: Halvstrukturerade intervjuer

Studien bygger på intervjuer av rektorer och kvalitativa halvstrukturerade intervjuer har valts som intervjuform. Kvale och Brinkmann (2014) skriver att halvstrukturerade intervjuer innebär att det finns förberedda intervjufrågor som präglas av en öppen frågeställning. Dessa frågor kompletteras med följdfrågor som anknyter till vad informanten berättar vid intervjutillfället. Den valda intervjuformens mål är att ge informanten ett så stort utrymme det går för att denne ska kunna dela med sig av sina upplevelser och erfarenheter så utförligt som möjligt. Även om denna intervjuform är fri är den inte helt i avsaknad av struktur. Intervjun blir inte helt öppen utan den kommer att hålla sig till en sedan tidigare framtagna intervjuguide där även intervjufrågor och teman finns nertecknade. I vilken ordning frågorna sedan ställs avgörs av vilken riktning samtalet tar, Kvale och Brinkmann (2014) skriver att under intervjun behöver forskaren leda samtalet så att fokuseringen blir på de teman som är aktuella men samtidigt ge informanten gott om tid att berätta. Vid en kvalitativ intervju är målet att möta informanten med en fördomsfri ingång för det centrala i intervjun är alltid informantens berättelse. Det är forskarens uppgift att tolka det informanten säger men även det den utstrålar genom sin kroppshållning. Den kvalitativa intervjun fokuserar på nyanserade beskrivningar som informanten delger, här kan forskaren vara mycket specifik med sina frågor för att ge informanten chans att utveckla sina svar och inte bara delge en allmän åsikt. Det är inte fokus på att samla statistik i kvantitativa mått utan på att ta reda på informantens bild av det aktuella temat (Kvale & Brinkmann, 2014, s. 43–49).

Kvale och Brinkmann (2014) menar att en viktig del i det kvalitativa intervjuarbetet är att låta informanten ta den tid denne behöver men samtidigt kan forskaren ge små ledtrådar som kan hjälpa informanten att minnas. Här är det av största vikt att den lilla hjälpen inte blir styrande i samtalet. Det är enligt Kvale och Brinkmann (2014) en balansgång som forskaren måste vara observant på (s. 65–68).

Metoden med halvstrukturerade intervjuer är lämplig för denna studies syfte eftersom rektorernas upplevelse av arbetet med ramfaktorer är centrala och rektorerna får utrymme att utveckla och fördjupa sina svar.

4.2 Urval

Studiens syfte är att undersöka ramfaktorernas påverkan på musikundervisningen ur ett rektorsperspektiv. Eftersom ramfaktorer påverkas av skolans styrning är det lämpligt att intervjua rektorer då de har det yttersta ansvaret för budget och pedagogisk ledning. Eriksson-Zetterqvist och Ahrne (2015) skriver att studiens forskningsfråga är grundläggande för vilka som väljs ut som informanter (s. 39–40). Vid urvalsprocessen lades fast att informanterna ska vara tjänstgörande rektor på en högstadieskola i södra Sverige. Anledningen till att det är högstadierektorer som intervjuats är att musikundervisningen på högstadiet kräver mer resurser i form av lokaler och utrustning än i tidigare skolår. Eftersom det är kommunerna som fördelar ekonomiska resurser till alla skolor i kommunen kunde både rektorer på kommunala skolor och fristående skolor tillfrågas om medverkan i studien. Rektorer från både fristående och kommunala skolor deltog i studien. Det enda krav som fanns på de medverkande rektorerna var att de skulle tjänstgöra på en högstadieskola i södra Sverige och därför togs de rektorer som var villiga att delta med i studien.

Kvale och Brinkmann (2014) skriver att antalet informanter i en intervjustudie bör ligga på 15 +/- 10 samt att studiens syfte reglerar antalet informanter (s. 156–157). I denna studie valdes det att ha sex informanter. Detta antal gav tidsutrymme åt varje informant att fördjupa och utveckla sin berättelse. Flera högstadierektorer tillfrågades om medverkan i studien, sex av dessa rektorer svarade aldrig på förfrågan och sex rektorer tackade nej på grund av hög arbetsbelastning. Totalt kontaktades 18 rektorer. Tre av rektorerna som deltog i denna studie är sedan tidigare kända för mig.

4.3 Genomförande

Utifrån de ramfaktorer som beskrivs i litteraturen till tidigare forskning och teorikapitlet togs frågor till en intervjuguide fram. Dessa frågor fördelades under fem kategorier, tjänster och gruppstorlekar, lokaler, utrustning, ekonomi samt den pedagogiska ledaren och den enskilde pedagogen (se intervjuguide i Bilaga B). Därefter togs kontakt med rektorer via e-post genom kontaktuppgifter som finns tillgängliga på skolornas

hemsidor (Se missivbrev i Bilaga A). Till att börja med kontaktades sex rektorer. Två av dessa tackade ja till att delta medan två tackade nej och två dröjde med svar. Liknande mönster upprepade sig och fler rektorer kontaktades efter hand. Till slut hade 18 rektorer kontaktats var av sex medverkade i studien.

Intervjuerna genomfördes på den skola där rektorerna tjänstgör eller på distans via internet. I de fall då intervjuerna skedde på distans har videokonferenstjänsten *Zoom* används. Denna tjänst tillhandahåller möjligheten att spela in samtalet med både bild och ljud. Vid de tillfällen då intervjuerna skedde på rektorns skola spelades ljudet in med hjälp av en ljudinspelare.

Den första rektorn, Rektor 1, intervjuades via *Zoom* den 16 april 2020 och denna intervju varade ca 30 minuter. Rektor 2 intervjuades på plats på rektorns skola den 16 april 2020 och denna intervju varade ca 40 minuter. Rektor 3 intervjuades den 17 april 2020 på rektorns skola och intervjun varade i ca 40 minuter. Den tredje intervjun skulle egentligen ägt rum via *Zoom* men på grund av tekniska problem med rektorns dator bokades intervjun om till ett fysiskt möte. Rektor 4 intervjuades den 30 april 2020 via *Zoom* och denna intervju varade i ca 30 minuter. Rektor 5 intervjuades den 30 april 2020 via *Zoom* och denna intervju varade i ca 30 minuter. Rektor 6 intervjuades slutligen den 8 maj 2020 via *Zoom* och denna intervju varade i ca 40 minuter. Efter intervjuerna transkriberades och analyserades intervjumaterialet.

4.4 Hermeneutik som analysverktyg

Kvale och Brinkmann (2014) skriver om den hermeneutiska spiralen. Den innebär att när en tolkning görs ger den nya infallsvinklar som behöver tolkas och när dessa nya infallsvinklar är tolkade ger de i sin tur nya infallsvinklar. Detta kan liknas vid en spiral som för tolkningarna framåt. Den hermeneutiska traditionen ger utrymme för att flera tolkningar och analyser av ett insamlat material kan vara legitima (s. 252–254).

Ödman (2017) skriver att för att ge validitet åt materialet behöver det finnas några kontrollmoment för hur materialet tolkas. En del i kontrollen är om tolkningarna anknyter till sammanhanget på ett rimligt sätt. Det behöver finnas en inre logik i tolkningen, de olika tolkningarna av materialet bör inte säga emot varandra. På vilket sätt kontroller ska ske är upp till varje aktuellt sammanhang att avgöra. Det är även viktigt att komma ihåg att bara för att kontroller utförs sitter inte en tolkning eller analys inne på hela sanningen (Ödman, 2017, s. 127–128).

Eftersom denna studie syftar till att öka förståelsen för rektorers uppfattningar om påverkande ramfaktorer är fokus i analysen av det transkriberade materialet att beskriva och utgå från vad informanterna menar med sina svar. Detta kallar Kvale och Brinkmann (2014) att analysen utgår från informantens självförståelse då forskaren tar avstamp i deras synvinkel (s. 256). Analysen i denna studie tar även upp en vidare förståelse än enbart informantens självförståelse. Kvale och Brinkmann (2014) menar att denna typ av tolkning är inom det sunda förnuftets kritiska förståelse. Det handlar då inte längre enbart om informanten själv utan även en förståelseram för sammanhanget samt att informanten kan se kritiskt på det (s. 257).

När hermeneutik används som ett analysverktyg i intervjuer är jakten på den egentliga sanningen eller meningen inte det slutgiltiga målet enligt Kvale och Brinkmann (2014). Den egentliga sanningen ligger i tolkarens händer. Det den som analyserar letar efter är vad en informant berättar och vad denne upplever som sant. I detta arbete läggs stor vikt vid nyanser, paradoxer och de skillnader som framkommer vid intervjun. Viktigt att poängtera är att den som gör analysen och tolkningen av ett material bör ta i beaktande att det rör sig om etiska frågor. Det ges en viss typ av makt åt den som tolkar och analyserar, för det som står skrivet i materialet var från början något som en informant delade med sig av (Kvale & Brinkmann, 2014, s. 259–261).

Ödman (2017) tar upp den hermeneutiska cirkeln (en annan bild på den hermeneutiska spiralen) men kompletterar bilden med att tolkningsarbetet är som att lägga ett pussel. Bit för bit växer bilden fram samtidigt som varje bit blir en förutsättning för nästa bit. Det blir ett samspel mellan del och helhet som i sin tur är en del i den förståelseprocess som vi hela tiden driver framåt genom att vi tränger djupare in i det insamlade materialet (Ödman, 2017, s. 97–107).

Likt att lägga ett pussel har denna metod använts för att analysera och tolka den insamlade empirin i föreliggande studie. Genom flera genomläsningar och med hjälp av det kategoriserande arbetet av materialet har rektorernas berättelser analyserats och tolkats. Kvale och Brinkmann (2014) menar att transkriberingen är den första delen av analysen av ett insamlat material (s. 220). Efter att samtliga intervjuer med studiens medverkande rektorer transkriberats kategoriserades materialet med hjälp av förkortningar. Dessa förkortningar fungerade som en typ av färgkodning som utifrån ämnesområden inom den aktuella studien utgör uppdelningar av materialet, allt för att ge författaren en översikt över materialet. Kvale och Brinkmann (2014) skriver att kategoriseringen är ett sätt för den som analyserar att gruppera materialet. Det görs

ständigt en avvägning i behandlingen av materialet som leder till att det som inte är aktuellt för studien lyfts bort (s. 241–243).

Materialet kategoriserades och analyserades utifrån tidigare forskning och ramfaktorteorin. Tre av kategorierna som valdes hämtades från de yttre ramsystem som Sandberg (1996) beskriver. Dessa kategorier är: tjänster och gruppstorlekar, lokaler och utrustning samt ekonomi. Utifrån Dahllöf (1999) togs även den enskilda pedagogen med som en kategori. Eftersom denna studie undersöker rektors uppfattning om skolans ramfaktorer och rektor har en direkt inverkan på ovan nämnda ramfaktorer blev det naturligt att ha en kategori med rektor som den pedagogiska ledaren. Totalt sorterades materialet in under fem kategorier. Till skillnad från intervjuguidens kategorier (se Bilaga B) sammanfogades i resultatet lokaler och utrustning medan den enskilda pedagogen och rektor som pedagogisk ledare skiljdes åt. Anledningen till detta var att det blev tydligt hur lokaler och utrustning samverkar med varandra samtidigt som den enskilda pedagogen upptog en stor del av intervjumaterialet.

I analysen undersöktes var det fanns överensstämmelse med respektive kontraster mot tidigare forskning samt vad som gav en djupare förståelse av materialet. Analysen gick även bortom de uppställda kategorierna för att undersöka om och på vilket sätt de olika ramfaktorerna samverkar med varandra. Detta ledde till att materialet i analysdelen sammanfogades i tre kategorier. Kategoriseringen av gruppstorlekar, lokaler och utrustning i samma rubrik framträdde utifrån en dialog mellan rektorernas berättelser och Houmanns (2010) forskning som pekar på möjligheterna att tänka nytt i förhållande till ramfaktorerna (s. 182). Anledningen till att den pedagogiska ledaren och den enskilda pedagogen åter sammanfogades under samma rubrik är att resultatet visade hur nära de samverkar med varandra.

För att underlätta både för läsaren och analysarbetet har vissa delar av det som rektorerna i denna studie berättade sammanställts i tabeller. Även om detta är en kvalitativ studie med fokus på rektorernas uppfattning om ramfaktorer är vissa data kopplade till ramfaktorerna kvantifierbara. Rektorernas uppfattningar om förhållandena på skolorna och deras möjligheter att påverka dessa relaterar till varandra och tabellerna blir en hjälp för att se sambandet mellan dessa. Den data som presenteras i tabellerna och i kvantitativ form är alltså även den en del av rektorernas berättelser som delgavs vid intervjutillfället.

4.5 Reliabilitet och validitet

Reliabilitet handlar enligt Kvale och Brinkmann (2014) om hur konsistent och tillförlitlig en studie är (s. 295). Ett sätt att öka studiens reliabilitet är att ställa tydliga forskningsfrågor till den insamlade empirin (s. 254). För att kunna tolka meningen i det som sägs i intervjun är det viktigt att göra så ordagranna utskrifter av intervjupersonernas svar som möjligt (s. 259). Kvale och Brinkmann (2014) menar att det ofta förekommer en diskussion om en forskares intervjufrågor är för ledande eller om informanten ges eget utrymme till att ge de svar som den önskar. Samtidigt menar de att ledande frågor kan användas medvetet i en intervju för att avgöra om intervjupersonens svar är tillförlitliga och om intervjuarens tolkningar stämmer (s. 214). Den som intervjuar och tolkar ska göra det den kan för att öka reliabiliteten i sin studie, samtidigt kan för stort fokus på studiens reliabilitet hämma kreativiteten i arbetet (s. 296).

För att öka reliabiliteten har denna studies forskningsfrågor bearbetats så att de stämmer överens med studiens syfte. Målet under hela studien har varit att låta rektorernas berättelser och uppfattningar komma fram och detta har säkerställts genom att forskningsfrågorna har fokuserat på detta. En ytterligare åtgärd för att öka studiens reliabilitet har varit att intervjuaren i sina följdfrågor till viss del använde sig av ledande frågor för att bekräfta sina tolkningar av det intervjupersonen sa.

Enligt Kvale och Brinkmann (2014) är en grundläggande syn på validitet att en studie eller avhandling undersöker det den säger att den undersöker. Det är innebär att resultatet går att kontrollera och att dess slutsats är rimlig. Ett sätt för en forskare att visa på validitet är att tydligt visa i sin beskrivning av den tidigare forskningen att denne är insatt och har förståelse för det område som studien berör. Validering är inte ett moment i forskning som bearbetas vid ett tillfälle och sen kan forskaren gå vidare utan validitet är något som måste genomsyra hela forskningsprocessen. Det är upp till forskaren att visa i sin studie att denne har gjort en kritisk granskning av sitt eget material och ifrågasatt de slutsatser som framkommit vid analyser. När en intervjustudie görs finns alltid risken att informantens berättelse inte stämmer överens med verkligheten. Ur ett hermeneutiskt perspektiv kan forskaren välja att undersöka informanternas upplevelse och vad de känner, då blir det deras berättelse som är det intressanta för resultatet (Kvale & Brinkmann, 2014, s. 296–301).

I denna studie har validiteten ökat genom att tidigare forskning har genomsyrat arbetet. Tidigare forskning har legat till grund för framtagandet av intervjuguiden,

kategoriseringen av intervjumaterialet samt varit en dialogpartner i analysen. Därigenom har det säkerställts att studien rör sig inom ramfaktorteorins område. Validiteten ökar också genom att det är just rektorernas uppfattningar som undersöks. Det blir då inte problematiskt att det till exempel inte går att kontrollera hur de faktiskt utövar sitt pedagogiska ledarskap och hur lärarna uppfattar det.

4.6 Etik

Studien utgår ifrån Vetenskapsrådets (2017) principer för forskning. Detta blev informanterna informerade om redan vid den första kontakten som togs via e-post. Vetenskapsrådet (2017) har fyra krav för att forskning ska få bedrivas. Dessa krav är; *Informationskravet* - som innebär att informanten måste få information om vad studiens syfte är och vad resultatet ska användas till. *Samtyckeskravet* – informanten äger rätten till deltagandet i studien och kan själv välja att dra sig ur om denne skulle önska det. *Konfidentialitetskravet* – samtliga informanter ska vara anonyma så att ingen kan spåra det som sagts i studien till den enskilde informanten. Dessutom ska all insamlade data så som intervjuprotokoll och annan empiri förvaras så att ingen obehörig kan komma åt materialet. *Nyttjandekravet* – det material som samlats in under studien får inte användas i kommersiellt eller vinstgivande syften (Vetenskapsrådet, 2017, s. 7–14).

Vid den första kontakten med informanterna meddelades att studien följer Vetenskapsrådets (2017) riktlinjer (se Bilaga A). Vid intervjutillfället informerades informanterna om att de själva äger rätten till deltagande i studien. Samtliga informanter gav sitt muntliga medhåll om deltagande i studien och de informerades även om studiens syfte. Genom informanternas godkännande uppfylldes samtyckeskravet och informationskravet. För att leva upp till konfidentialitetskravet benämns rektorerna i studien med andra namn så att ingen utomstående kan härleda deras namn eller vilken skola de tjänstgör på. I studien benämns rektorerna med Rektor 1, Rektor 2 och så vidare. Efter studiens genomförande kommer det insamlade materialet att raderas för att det inte ska kunna röja någon av rektorernas identiteter eller nyttjas till kommersiella syften.

Kvale och Brinkmann (2014) menar att det är av stor vikt att forskaren lär sig det etiska hantverket för att förstå den kraft och den sårbarhet som en informant kan ställas inför genom en intervju (s. 114–117). I den aktuella studien är informanterna införstådda med att studien undersöker rektorers förutsättningar och möjligheter till påverkan.

4.7 Metoddiskussion

Flera av intervjuerna i denna studie har genomförts via videolänk. Valet att göra intervjuer både på plats på skolor och via videolänk grundar sig på olika faktorer. Den rådande situationen med Covid-19¹ medförde att rektorer ville ha in så få utomstående som möjligt på skolorna. Dessutom blev tidsåtgången för rektorerna mindre genom att genomföra en intervju via videolänk jämfört med att ta emot en intervjuare på skolan. En tredje faktor var att det i vissa fall var stort avstånd mellan intervjuarens hemort och den intervjuade rektorns skola. Risken med att genomföra intervjuer via videolänk är att det ibland kan vara svårt att uppfatta signaler som informanten gör med sitt kroppsspråk. Kvale och Brinkmann (2014) tar upp att risken med att intervjuer sker via telefon är att informantens kroppsspråk inte kan uppfattas av forskaren (s. 190). Genom att de intervjuer som skett på distans har dokumenterats med både bild och ljud har forskaren kunnat se informanten under hela intervjun. Detta kan inte helt ersätta den intervju som sker med informant och forskare i samma rum men det ger större möjligheter än att endast höra informantens röst.

---

¹ Den världsvida spridningen av Coronaviruset, Covid-19, under 2020 medförde att personer som inte vanligtvis träffas på grund av jobb eller skola avråddes från att ha fysiska möten.

5 Resultat

I detta kapitel presenteras resultatet av de genomförda intervjuerna med rektorerna. Här benämns rektorerna med 1 till 6, Rektor 1 tjänstgör på skolan som presenteras som skola 1, Rektor 2 på skola 2 och så vidare. Kapitlet har delats in i följande avsnitt; Tjänster och gruppstorlekar, Lokaler och utrustning, Ekonomi, Den pedagogiska ledaren och Den enskilda pedagogen. I kapitlet redovisas rektorernas berättelser.

5.1 Tjänster och gruppstorlekar

Inledningsvis presenteras hur många elever som går på respektive rektors skola samt hur många musiklärare som tjänstgör på varje skola. Detta visas i Tabell 1. Studien vänder sig mot högstadieskolor och på de skolor där det finns mellanstadium undervisar musiklärarna även i årskurserna 4–6. Det angivna antalet elever är för högstadiet om inte annat anges.

Tabell 1: Antal elever och tjänstgörande musiklärare per skola

	Skola 1	Skola 2	Skola 3	Skola 4	Skola 5	Skola 6
Antal elever	Ca 350	Ca 300	Ca 340	Ca 550 (F-9)	Ca 610	Ca 470 (6–9)
Antal musiklärare på högstadiet	1	2*	1	2*	2	2 (1,5 tjänst)

*Musiklärarna undervisar även på mellanstadiet

Lärares storlek på tjänst avgör hur många undervisningstimmar varje lärare har. Antalet undervisningstimmar för musiklärarna ligger på mellan 17–19 timmar i veckan. Rektor 1 berättar att inom de estetisk/praktiska ämnena ligger oftast undervisningstimmarna lite högre än i andra ämnena men över lag har musiklärarna liknande timfördelning som lärare som undervisar i andra ämnen på de aktuella skolorna. På skola 6 har musikläraren som arbetar heltid 25 undervisningstimmar i veckan, samtliga lärare på skola 6 har lika många undervisningstimmar för de som arbetar heltid.

Gruppstorlekarna varierar mellan både årskurs och skola. En del har musikundervisning i helklass och en del har i halvklass, rektor 5 betonar att det denne tycker att fokus ska vara på elevantalet i varje grupp istället för begreppen hel- eller

halvklass. På Skola 1 har årskurs 7 musiklektion varje vecka med undervisning i helklass med en gruppstorlek på 21–24 elever. I årskurs 8 och 9 har eleverna undervisning i halvklass med lektion varannan vecka. Rektor 1 berättar att denne tror att undervisning varje vecka är till fördel för att eleverna inte ska glömma bort vad som lärdes ut lektionen innan. Skola 2 har organiserat undervisningen för årskurs 7 och 8 i halvklassgrupper om ca 15 elever i varje grupp. Musikundervisningen i årskurs 9 sker i helklass där den största gruppen är 26 elever. Rektor 2 berättar att från och med hösten 2020 kommer även årskurs 9 få undervisning i halvklass. Rektor 3 berättar att på skola 3 sker musikundervisningen i huvudsak i helklass med ett grupper från 22 till 29 elever i grupperna. Denne rektor säger att när det förekommer grupper med ett elevantal över 26 elever så bör det vara halvklass för att ge läraren en rimlig chans. Rektor 3 berättar att anledningen till att klassernas storlek varierar så pass är att deras skola är relativt nybyggd (början på 2000-talet) och deras klassrum är utformade på ett sätt som gör att elevantalet i klasserna måste anpassas till antalet sittplatser i klassrummen.

På skola 4 har samtliga klasser på högstadiet en gruppindelning i halvklasser med 12–14 elever i varje grupp. Rektor 4 berättar att på Skola 4 har de musik som profil och har därför valt att ha ett extra fokus på musikundervisningen. På Skola 5 har eleverna i årskurs 7 musikundervisning i helklass med ett elevantal på 20–23 elever. I årskurs 8 har eleverna undervisning i helklass med skillnaden att de har musik bara på höstterminen. Rektor 5 jämför sina klasstorlekar med andra skolor som kan ha klasser på 30 elever och menar att en klass på 20–23 elever är ganska nära en halvklass på 15 elever. På skola 6 är klasstorleken i genomsnitt 24 elever per klass. Där har årskurs 7 musikundervisning i helklass och årskurs 8 i halvklass med fokus på ensemblespel. För att ge en överblick över skolornas gruppindelning och gruppstorlekar visas dessa i Tabell 2.

Tabell 2: Musikundervisning i hel- eller halvklass samt gruppstorlekar.

	Skola 1		Skola 2		Skola 3		Skola 4		Skola 5		Skola 6	
	Gruppindelning / antal elever		Gruppindelning / antal elever		Gruppindelning / antal elever		Gruppindelning / antal elever		Gruppindelning / antal elever		Gruppindelning / antal elever	
Åk 7	Hel	21–24	Halv	12–14	Hel	22–29	Halv	12–14	Hel	20–23	Hel	Ca 24
Åk 8	Halv	11–12	Halv	12–14	Hel	22–29	Halv	12–14	Hel	20–23	Halv	Ca 12
Åk 9	Halv	11–12	Hel	24–28	-	-	Halv	12–14	-	-	-	-

En arbetsuppgift som många högstadielärare har är att vara mentor för en klass vilket innebär att läraren är en kontaktperson mellan skolan och hemmet. Det är mentorn som ska se till att den klass som läraren är mentor för fungerar rent socialt. Dessutom ingår det i flera fall att mentorn håller i utvecklingssamtal med elever och vårdnadshavare. På Skola 1, Skola 3, Skola 5 och Skola 6 är musiklärarna mentorer. De har då på sitt schema 30 minuters mentorstid där de träffar sin klass. På Skola 6 har mentorerna eget ansvar för att träffa sina mentorselever vid behov. Därför är det inte utlagt någon mentorstid i schemat men lärarna har 40 minuter i veckan till sitt mentorskap. På Skola 2 har det anställts socialpedagoger och annan personal för att ta hand om just mentorskapet. Det är en personal i varje årskurs som har hand om allt när det gäller kontakten med hemmet, mentorstid och de sociala bekymmer som kan uppstå i en högstadielklass när det gäller grupsammansättningar och eventuella konflikter. Rektor 2 berättar att detta system har de jobbat med i snart tre år och ämneslärarna gillar det mycket då de får mer tid till sin undervisning. Även elever och föräldrar är nöjda med upplägget. Rektor 4 menar att det är en fördel att musiklärarna på Skola 4 inte har mentorskapet som arbetsuppgift då de har andra uppgifter som de andra lärarna inte har. Det kan röra sig om att planera skolavslutningar, arrangera musikaler och leda kulturarbetet framåt.

Sammanfattningsvis visar resultatet att fem av sex lärare har en undervisningstid på mellan 17–19 timmar i veckan. På fyra av sex skolor sker undervisningen åtminstone i vissa årskurser i halvklass. Rektorerna lägger stor vikt vid antalet elever per grupp. Mentorskap ingår som arbetsuppgift i musiklärarnas tjänster på fyra av sex skolor.

5.2 Lokaler och utrustning

Musikundervisning innehåller flera olika moment så som ensemblespel, kör, musikteori, musikskapande och användande av digitala verktyg. Till detta ställs krav på att lokalerna är utformade efter undervisningens innehåll samt att det finns tillgång till olika typer av musikutrustning. Därför är det intressant att höra rektorernas berättelser om hur dessa förutsättningar ser ut på deras skolor.

På Skola 1 ligger musiksalen centralt i en av skolans korridorer. Det finns ett klassrum där läraren har sina genomgångar och eleverna har sina sittplatser. I anslutning till det klassrummet finns ett mindre rum som används till repetitioner för ensemblegrupp och i anslutning till det finns även ett större rum där två ensembler får plats att öva. Rektor 1 berättar att det finns en praktisk anledning till att årskurs 9 har

undervisning i halvklass, det klassrummet där samlingarna sker är lämpat för ca 25 elever. De två musiksalar på Skola 2 ligger i ett närbeläget hus till skolans långkorridor. I samma hus finns även klassrum för bild, slöjd och hemkunskap. Båda musiksalar har varsitt grupprum och det finns även tillgång till en mindre datasal som används som studio. Musiksalar är ämnade för att undervisning ska kunna ske i helklass med ca 25 elever per grupp, även om detta görs enbart i årskurs 9 av högstadielklasserna. Rektor 3 berättar att på dennes skola ligger musiksalen i skolans hjärta, skolans torg där det finns cafeteria och olika aktiviteter för eleverna. På torget i anslutning till musiksalen finns en torgscen där musikframträdanden äger rum. Musikundervisningen har även ett grupprum till förfogande som ligger vägg-i-vägg med musiksalen. När Skola 3 byggdes om i början på 2000-talet tittades det mycket på hur moderna skolor skulle utformas. Detta ledde till att flera praktiska ämnen som musik, bild och textilslöjd fick lokaler i anslutning till skolans mittpunkt. Rektor 3 menar att det är viktigt att de praktiska ämnena inte ska vara undanstoppade i en källare eller liknande.

Musiksalen och tillhörande grupprum på Skola 4 ligger i samma hus som bland annat matsal och slöjdsalar. Rektorn 4 berättar att en helklass får plats i musiksalen men deras grupper är inte större än 14 elever på högstadiet. På Skola 5 har en gammal aula byggts om till musikal, scenen finns kvar och halva salen har kvar sina fasta stolar. Rektor 5 berättar att om den delade salen öppnas upp till max ryms 220 elever där samtidigt. Musiksalen ligger hyfsat centralt, som en utbyggnad på skolans korridor. Tidigare har musikundervisningen använt sig av ett grupprum. Detta har musikleärarna upplevt som svårjobbat då det inte är självklart att få en uppsikt över vad eleverna gör i ett enskilt grupprum.

Vi har haft grupprum men det är svårt för läraren att ha översikt över vad som händer där. Då vi började jobba med de digitala hubbarna sitter alla med sina hörlurar och spelar. (Rektor 5)

På Skola 6 ligger musiksalar i ett hus med ca 50 meter till skolans huvudingång. Det finns två större musiksalar varav en är utrustad för körövningar och där finns även en scen. I den andra musiksalen finns enklare instrument och datorer med program för musikproduktion. I anslutning till dessa två salar finns en lokal där instrument alltid finns uppsatta. Detta rum används främst till repetitioner för de olika ensemblerna. Rektor 6 berättar att eleverna dessutom har tillgång till två mindre studios där egen

repetition kan ske med ett fåtal elever åt gången. Tabell 3 visar antalet musiksalar och grupprum på respektive skola.

Tabell 3: Antal musiksalar och grupprum

	Skola 1	Skola 2	Skola 3	Skola 4	Skola 5	Skola 6
Musiksal	2	2	1	1	1*	2
Grupprum	1	3	1	1	0	3

*Utrustat musiksalen med fyra ensemblestationer

När det kommer till den musikaliska utrustningen i klassrummen har samtliga rektorer vetskap om att musiksalarna på deras skolor är utrustade med grundläggande utrustning för musikundervisning på högstadienivå. Samtliga skolor har utrustat sina musiksal med en projektor för genomgångar och eventuell filmvisning. Rektor 1 och 3 redogör för att utrustning som akustiska gitarrer, keyboards, digitala trumset samt elbas och elgitarrer finns att tillgå. Rektor 2 berättar att det är viktigt att instrumenten är hela och redo att användas samt att de kan stå framme för att eleverna ska bli inspirerade att spela och utvecklas inom musik. Både Rektor 2 och Rektor 4 överlämnar ansvaret för utrustning till de tjänstgörande musiklärarna för att det ingår i deras kompetensområden.

Rektor 5 berättar att på Skola 5 har det gjorts en stor satsning på digitala hubbar. I dessa hubbar kopplas elgitarr, elbas, keyboard, mikrofon och digitalt trumset in. Detta gör att eleverna sitter med sina hörlurar och musicerar i sina egna ensembler. I den aula som är musiksal på Skola 5 finns det totalt 4 stationer med hubbar och instrument inkopplade. Detta gör att alla elever i klassen musicerar samtidigt i samma lokal även om de spelar olika låtar vilket gör det mycket lättarbetat för läraren. Rektor 6 lyfter fram att de fysiska förutsättningarna på Skola 6 helt klart finns för en god musikundervisning. Hänvisning görs till att skolan är rustad både för det digitala arbetet inom musikämnet samt tillgång till de traditionella instrumenten.

Sammanfattningsvis har skolorna en till två musiksal och en till två grupprum till musikundervisningen. En skola har på sätt och vis infogat fyra grupprum i sin stora musiksal. När det gäller utrustningen i musiksalen har två av sex rektorer överlämnat det ansvaret helt åt musiklärarna medan de andra rektorerna har viss insyn i vilken musikutrustning som finns att tillgå i musiksalarna.

5.3 Ekonomi

Skolans ekonomi påverkar hur mycket inköp som kan göras till musikämnet. En del skolor organiserar inköp till de olika ämnena genom att ha en avsatt summa medan en del gör inköp efter behov. Eftersom rektorerna är ytterst ansvariga för den lokala skolans ekonomi är det givande att höra hur de olika rektorerna lagt upp arbetet med ekonomin.

Rektor 1 berättar att kostnaden för musikundervisningen per år är lite olika från år till år. Det beror på att Rektor 1 har valt att lägga upp budgetarbetet för ämnena utifrån vilket behov som finns. Ett år kan musikundervisningen kosta mycket och andra år lite mindre, lärarna får i samtal med Rektor 1 tillsammans komma fram till vad som ska köpas in. Musikundervisningens utgifter brukar landa runt 20 000 kronor om året. Grunden för nya investeringar för musikämnet är att musikläraren visar att om en viss produkt köps in genererar det ett visst resultat hos eleverna, det är prioritet. Rektor 1 säger att musikämnet ger eleverna väldigt mycket så generellt är denne redo att öppna plånboken för musiken så länge eleverna är i fokus.

Jag har gått från att ha styrda siffror per ämne men nu har jag en dialog med ämneslärarna.

(Rektor 1)

Rektor 2 berättar att musikundervisningen kostar mellan 10–20 000 kronor per år på Skola 2 och då är det för att täcka de löpande inköpen som sladdar och strängar med mera. Men Rektor 2 lägger stor vikt vid att de inköp och investeringar som görs är efterfrågade av musiklärarna för att täcka de behov som verkligen finns. Resurserna måste användas på rätt sätt, investeringar i form av instrument och annan teknisk utrustning får inte bli outnyttjade. Rektor 2 berättar att de flesta investeringar läggs i slutet av året så att det finns en säkerhet att de ekonomiska medlen finns. Rektor 3 menar att musikämnet inte är det dyraste ämnet bland de estetisk/praktiska ämnena. De löpande kostnaderna ligger runt 9–10 000 kronor om året medan slöjden och hemkunskapen kostar betydligt mer. Rektor 3 berättar att när behovet av investeringar i form av nya instrument uppstår går det oftast att lösa. Det är viktigt att de investeringarna som görs inte används en gång och aldrig mer utan att de kommer till nytta flera gånger som vid skolavslutningar eller andra uppträdanden.

Rektor 4 berättar att musikundervisningen på Skola 4 är ett av de dyraste ämnena. Eftersom skolan har flera musikevenemang i samband med sin profil som innebär

hyreskostnader för lämpliga lokaler och hyra av ljud- och ljusutrustning med mera blir det ett av de dyraste ämnena. Investeringar på Skola 4 görs utifrån de rådande behoven. Rektor 4 berättar att alla lärare berättar vad de behöver i de olika ämnena och sen avgörs vad som kan köpas in av hur ekonomin ser ut. På Skola 5 har Rektor 5 gett musiklärarna en grundsumma på 20 000 kronor att styra helt själva över. Skulle det innebära att de löpande inköpen kostar 10 000 kronor väljer musiklärarna helt själva vad som ska köpas in för resterade del av grundsumman. Stora investeringar ligger utanför den angivna grundsumman men utgångspunkten är att den ska användas först. Rektor 5 berättar att när Skola 5 investerade i de digitala hubbarna och byggde upp musikundervisningen runt de ensemblestationerna så lades det mellan 15–20 000 kronor per station och de pengarna togs inte från musikens egna pengar. Rektor 6 har gett en av musiklärarna uppdraget att vara kontoansvarig för musikens räkning. Musikämnet får 20 000 kronor om året att använda till förbrukningsartiklar och reparationer av instrument som går sönder. När behov av investeringar uppstår är det enligt Rektor 6 viktigt med en dialog mellan rektor och musiklärare. En utgångspunkt vid investeringar är att upprätta en plan för att rektor ska kunna se när de olika behoven kommer att infinna sig. Det kan handla om nya akustiska gitarrer som då måste in i planen för andra inköp inom musikämnet och dessa investeringar görs med pengar från ett annat konto. Tabell 4 ger en översikt för musikämnets löpande utgifter på de olika skolorna.

Tabell 4: Belopp avsatt för löpande utgifter till musikämnet per år och skola

	Skola 1	Skola 2	Skola 3	Skola 4	Skola 5	Skola 6
Belopp för löpande utgifter per år	Ca 20 000 kr	10–20 000 kr	9–10 000 kr	<i>Ej angivit summa.</i>	20 000 kr	20 000 kr

Rektor 1 berättar att när prioriteringar ska göras vid arbetet med budget är det viktigaste att det finns någon form av grundnivå av material och utrustning. Ofta klarar sig lärare med utrustning som inte är de allra nyaste. Ny utrustning kan höja upplevelsen och nivån på undervisningen och det är helt klart en påverkande faktor. Rektor 2 säger att det är sällsynt att musiklärarna klagar, om det ens har hänt. Tillsammans med lärarna hittas gemensamma lösningar vilket gör att de investeringar som behövs ofta kan genomföras. Rektor 2 berättar att dennes upplevelse är att musikämnet får de ekonomiska resurser som behövs. Varje ämne har en pott att utgå från så att alla vet vad

det är som gäller. Rektor 3 berättar att denne tycker att musikämnet får de ekonomiska förutsättningar som behövs. Samtidigt finns det alltid lärare som tycker att dennes ämne borde få mera pengar, ofta är det någon som har svårt att se helheten som en rektor alltid måste förhålla sig till i budgetarbetet. Det är inte den lokala skolans ekonomi som är ett orosmoment menar Rektor 3 snarare att skolan överlag i den aktuella kommunen har ont om pengar.

Rektor 4 berättar att denne är mycket stolt över den musikundervisning som bedrivs på Skola 4 och att musikämnet har tillgång till de resurser som krävs för att bedriva god musikundervisning. En viktig del om prioriteringar måste göras mellan ämnen är att eleverna klarar kunskapskraven för att komma in på gymnasiet. Detta är en teoretiskfråga, skulle det behövas kommer kärnämnen att prioriteras, det är väldigt sällsynt att elever blir underkända i ämnet musik. Rektor 5 menar att de investeringar som gjorts de senaste åren på musikundervisningen har gett ett gott resultat och att musiklärarna är nöjda med de ekonomiska förutsättningar som har givits. Rektor 5 berättar att i grund och botten handlar budgetarbete på en skola om personalkostnader. Det behovet måste vara täckt innan andra prioriteringar görs. Budgetfrågor är alltid komplexa eftersom prioriteringsordningen är att först måste det finnas personal sen behöver det finnas hyfsat material och sen kan nya investeringar diskuteras. Finns den rätta kreativiteten kommer en musiklärare långt med en gitarr men samtidigt ska skolan vara med och hjälpa elever att möta framtiden. Rektor 5 konstaterar att det utan tvivel alltid finns en konkurrens mellan ämnen när det handlar om budget och pengar.

Rektor 6 menar att rent ekonomiskt får musikämnet de resurser som behövs, det är sällan som denne upplever att lärarna klagat på de ekonomiska uppdelningarna. Rektor 6 berättar att vid arbetet med skolans budget är denne en vän av tradition. Om en verksamhet fungerar bör det hållas fast vid den, samtidigt påpekar Rektor 6 att denne älskar att se utveckling på skolan och det görs genom de samtal som sker mellan musiklärare och rektor. På en del skolor finns det konkurrens mellan ämnen om vem som får mest pengar av rektorn, detta är inget Rektor 6 upplever finns på Skola 6. Alla lärarna är insatta i att om budgeten blir mindre blir alla drabbade av det, för ämnena får procentuellt liknande från förra året.

Sammanfattningsvis har de olika rektorerna organiserat upp sitt budgetarbete på olika sätt. Kostnader för löpande inköp för musikämnet ligger runt 20 000 kr per år. Skola 3 ligger betydligt lägre än de andra skolorna i studien. En viktig del för rektorerna är att det finns en grundnivå på utrustningen för att undervisningen ska fungera. En stor

del i deras arbete är att prioritera mellan vilka investeringar som är möjliga att göra. Detta arbete sker oftast i dialog med musiklärarna.

5.4 Den pedagogiska ledaren

Rektorn är skolans pedagogiska ledare och ska se till att lärarna får den pedagogiska utveckling som behövs. Detta kan ske genom olika arbetsmetoder.

Rektor 1 berättar att denne ganska ofta besöker pågående lektioner på skolan. Att vara synlig för både lärare och elever är en stor del i att vara rektor. Rektor 1 menar att arbetet med att vara pedagogisk ledare bygger på att lyssna och att ställa frågor till sina lärare. Som rektor går det inte att klampa in och ha åsikter om ämneskunskaper. Däremot är det alltid öppet för att ställa frågor till den undervisande läraren men ödmjukheten är en stor del när det handlar om ämneskunskaper. Rektor 1 berättar att ofta handlar samtalen mellan läraren och rektorn om ledarskapsfrågor och pedagogiska funderingar, inom dessa ämnen har en rektor mer på fötterna. Det finns även lärare som upplever att det är ett stressmoment att få besök av rektorn. Rektor 1 menar att det måste finnas en respekt för det eftersom det beror på hur läraren är som individ.

Rektor 2 berättar att de gånger som besök sker i klassrummet hinner denne se ganska mycket på kort tid. Det kan bli tydligt hur klimatet i klassen är bara under ett kortare besök. Under en tid har Skola 2 arbetat med ledarskapet i klassrummet, Rektor 2 menar att det är helt avgörande för att läraren inte ska tappa eleverna. En stor del i att utbilda skolans personal i just ledarskapet i klassrummet är bland annat för att lärarna ska få en styrka till att möta dagens föräldrar som på många sätt är krävande. Rektor 2 berättar att dennes ledarskapsfilosofi är att tillsammans som rektor och lärare kan de utveckla och ge eleverna den bästa möjliga skolan. Att ge lärarna frihet under ansvar är något av en ledstjärna. Ett av det bästa som finns är när en lärare kommer och säger att den vill testa något nytt, säger Rektor 2, det uppmuntras alltid och så sker en utvärdering efter en tid för att se hur resultatet blev. I ett sådant skeende blir rektorn ett pedagogiskt bollplank och i det samtalet sker allt som oftast en mycket god utveckling. En viktig del i det pedagogiska ledarskapet för Rektor 2 är att försöka skapa en god stämning mellan ledare och lärare och övrig personal. Det är de goda relationerna som smittar av sig på eleverna och märker eleverna att personalen har ett gott klimat känns det gott att komma till skolan menar Rektor 2.

Vi har jobbat mycket med ledarskapet i klassrummet för kan man inte ha det så tappar man eleverna. (Rektor 2)

Rektor 3 menar att det finns olika typer av pedagogiska ledare, en som är ute mycket och är med i undervisningen och en som ser till att det blir ett genomtänkt schema för att ge pedagogerna och lärarna en bra organisation att arbeta i. Rektor 3 menar att det ultimata är att båda dessa ledartyper kombineras. Att göra besök under pågående lektion sker alldeles för sällan eftersom det är ont om tid till just det, dock ger det oerhört mycket att besöka även om besöket i sig bara är några minuter. Det blir ofta tydligt om läraren är en naturlig ledare i klassrummet, sättet hur en lektion startas eller avslutas säger mycket om det ledarskapet. När det kommer till ämneskunskaper berättar Rektor 3 att denne inte några djupare ämneskunskaper i musik, men det har denne inte i kemi heller. Dock bOLLAS det frågor om ledarskap och dessa samtal sker oftast vid de ordinarie medarbetarsamtalen. Det är detta forum som lämpar sig för att både leda och sporra sin personal, i både det som är bra och det som behöver utvecklas. Rektor 3 berättar att nästan varje dag tar denne en fika i skolans cafeteria som ligger på skolans torg. Där snackas det med elever och samtalas med lärare och det bidrar till att vara en synlig ledare för skolan, även om inte själva fikandet i sig är det mest pedagogiska blir det en synlighet. Om det är mycket att göra och arbetet är inne i en tuff period menar Rektor 3 att det räcker med att samtala med en elev några minuter så blir arbetet värt och upplevelsen blir att det är värdefullt att arbeta i skola.

Rektor 4 berättar att ofta sker besök under pågående lektion utan att läraren eller eleverna förbereds på det. Under ett kort besök hinner man som rektor att uppfatta mycket om hur lärare och elever samspelar. Rektor 4 säger att det pedagogiska stödet till lärare bygger på vilka behov som finns. Det pedagogiska ledarskapet inriktar sig på den pedagogiska sidan och inte det ämnesmässiga. Samtalen mellan rektor och lärare blir ofta kring bedömning av elevernas kunskaper. De pedagogiska samtalen sker ofta i samband med det årliga medarbetarsamtalet, då lärare och rektor kan sitta ner och vrida och vända på både det som går bra och det som för tillfället är svårt. Rektor 4 berättar att även om denne trakterar flera instrument hjälpligt så passar sig denne för att lägga sig i när det kommer till ämneskunskaper, i detta fall i musik.

Rektor 5 menar att begreppet pedagogisk ledare många gånger saknar en entydig definition, flera myndigheter och organisationer har olika syn på vad en pedagogisk ledare är och var dennes uppgifter innebär. Det pedagogiska ledarskapet innebär enligt

Rektor 5 att planera och ge förutsättningar för att personer, i detta fall lärare, ska kunna nå mål och i slutändan analysera om det uppsatta målet är nått. Det är viktigaste är att rektorn som pedagogisk ledare är intresserad av undervisningen och skulle denne vilja förändra den så är det den pedagogiska ledarens uppdrag att utmana och ta fram en strategi för hur den aktuella pedagogen ska kunna nå målet. Rektor 5 menar att om läraren blir ägare av den utvecklingsprocessen då blir denne drivande i sitt eget lärande. Det bästa är om en sådan utvecklingsprocess sker tillsammans med en kollega som har samma kompetensområde.

För att få en förändring, jag kan inte förändra någon annan men jag kan förändra mig själv. Om jag vill förändra någon annan måste jag sätta dem i en förändrande situation och de måste bestämma sig för hur kan jag göra för att nå nya nivåer med mina elever. (Rektor 5)

Rektor 5 anser att det pedagogiska ledarskapet handlar om ramförutsättningar och utmanande förutsättningar och olika strategier till att driva dessa processer. Vill en rektor se en förändring kan denne inte förändra läraren utan kan bara förändra sig själv. Det blir då rektorns, alltså den pedagogiska ledarens, uppgift att sätta läraren i en förändrande situation där läraren själv måste ta beslutet att förändra undervisningen och på så sätt utmana eleverna. Skulle en rektor komma och bestämma att en lärare ska förändras ligger felet hos rektorn och skulle förändringen misslyckas är det rektorn som står där med upphovet till att det inte blev som det var tänkt. Rektor 5 poängterar att ägandet av en förändring är avgörande för hur resultatet blir och att incitamentet för det pedagogiska ledarskapet är; ramverket, efterfrågan och resultatet. Rektor 5 berättar att när det kommer till att driva förändringsprocesser och konstruktiv feedback till ämneslärare är nyckeln att samtala med den aktuella läraren om vilket resultat som ska uppnås, om hur situationen är idag och vad som kan utvecklas. I en sådan typ av dialog kan rektor och ämneslärare mötas. Rektor 5 framhåller att frågan här blir viktigare än att denne går in och säger vad ämnesläraren ska göra. Även om Rektor 5 personligen har viss kunskap om ämnet musik och dess kursplan är det musikläraren som har det praktiska kunnandet.

Rektor 6 berättar att viljan till lektionsbesök finns men att det dagliga arbetet låser denne vid datorn med andra göromål. Dock är det viktigt för Rektor 6 att när det sker planerade lektionsbesök ska det gälla samtliga ämnen. Det får inte bli ett ställningstagande för eller emot ett skolämne, det handlar om respekt och ambitionerna

att besöka alla måste alltid vara höga. Rektor 6 menar att denne rent ämnesmässigt aldrig ska eller kan lägga sig i hur en musiklehrare arbetar. Dock är det många lärare som blir glada av att rektorn intresserar sig för skolans olika ämnen och om en lärare frågar efter hjälp ska den läraren få den hjälp som en rektor kan ge. Rektor 6 menar att elevernas liv inte kommer att delas upp i olika ämnen och därför behöver skolan vara mer ämnesövergripande än vad den är idag. Det är här en pedagogisk ledare blir en länk mellan ämnen och kan ge lärarna förutsättningar att se varandras ämnen som tillgångar. Rektor 6 anser att utifrån ett musikperspektiv behöver eleverna och lärarna se att skapandet inte behöver vara på en enskild nivå, det är här som rektorns pedagogiska ledarskap kommer in.

Man kan säga, det som andra rektorer landar i, att vilja finns, men i det dagliga arbetet blir jag låst vid min dator med andra göromål. (Rektor 6)

Sammanfattningsvis har de rektorer som någon gång ibland besöker pågående lektioner en snarlik bild av att ett kort besök kan ge en bra bild av hur både klass och lärare fungerar tillsammans i klassrummet. Flera av rektorerna berättar att de skulle vilja göra fler lektionsbesök men att andra arbetsuppgifter och ont om tid stoppar detta. Som den pedagogiska ledaren talar rektorerna om att just utveckla sina lärare till att bli riktigt bra ledare i klassrummet är en stor del i det pedagogiska ledarskapet. Rektorerna är eniga om att när det kommer till faktiska ämneskunskaper i musik måste rektorn ha respekt för den enskilda lärarens kunskaper och kunnande.

5.5 Den enskilde pedagogen

Den som dagligen bedriver undervisning och möter eleverna är läraren, den enskilde pedagogen. Det är lärarens uppgift att förse eleverna med kunskap och färdigheter inom aktuellt ämne.

Rektor 1 menar att den enskilde pedagogen är helt avgörande för om musikundervisningen blir bra. Utan den enskilda pedagogen spelar det ingen roll hur dyr eller välfungerande utrustning som finns tillgänglig i klassrummet. Rektor 1 lyfter fram musiklehrarens unika chans att skapa relationer med de elever som inte tycker att ett teoretiskt ämne, exempelvis kemi, är det lättaste eller roligaste i världen. Det finns många goda exempel på när musiklehraren kan vara med och lyfta fram en elev som kämpar i många teoretiska ämnen men som får vara med och lyckas när klassen spelar

en låt tillsammans. Rektor 2 menar att den enskilde pedagogen har avgörande betydelse när det kommer till att skapa goda relationer med eleverna. Dessa relationer blir avgörande för om eleven kan ta att läraren behöver gå in och styra upp om det har hänt något. Finns det goda relationer förstår eleven att det är av godo. För de elever som behöver lite extra uppmuntran och bli sedda lite extra spelar det ingen roll hur dyr utrustningen är utan det som spelar roll är om den enskilde pedagogen har sett eleven eller om den inte har det. Det är här som rektorn behöver vara med i arbetet med att skapa ett gott klimat på skolan menar Rektor 2.

Jag pratar mycket om att skapa relationer, för skapar man goda relationer med eleverna så kan man gå in och styra upp om det behövs för då vet eleven att det är av godo. (Rektor 2)

Rektor 3 berättar att ett av det svåraste med att arbeta som rektor och pedagogisk ledare är om en lärare behöver utvecklas på ett område och denne inte lyssnar på rektorn i fråga. Om en lärare inte kan vara ledaren i klassrummet kommer det bli problem menar Rektor 3. Därför har den enskilda pedagogen och ledarskapet i klassrummet den huvudsakliga inverkan på hur en undervisning blir. För att vara en god lärare idag behöver man ha en kärlek till att arbeta med elever, en kärlek till att undervisa.

Rektor 4 lyfter fram att det viktigaste för den enskilde pedagogen är att få klassen att fungera tillsammans i klassrummet. Samtidigt är det viktigt med förankring i sitt ämne och att den enskilde pedagogen har en tro på människan. Om dessa delar finns med blir det ett gott resultat, detta gäller inte bara i musikämnet utan i samtliga ämnen. Rektor 5 menar att uppgiften som en rektor har är att se till att få igång lärprocesser även för den enskilde pedagogen så att denne hela tiden utvecklas. Men det är inte på egen hand som en pedagogisk ledare kan påverka en pedagog eller lärare. Det måste alltid ske tillsammans med läraren. Rektor 6 poängterar att ämneskunskaper, legitimation, ledarskapet och engagemanget är helt avgörande faktorer hos den enskilde pedagogen. Det personliga engagemanget måste genomsyra hela det dagliga arbetet för att få eleverna med sig. Samtidigt lyfter Rektor 6 fram att ett naturligt ledarskap i klassrummet kommer avgöra hur elever tar emot en lärarens ämneskunskaper.

Har man inte ledarskapet kan man vara hur välutbildad som helst, man kan kunna allt från Mozart till TOTO och allt där emellan men finns inte ledarskapet när man inte fram till eleverna. (Rektor 6)

Samtliga rektorer i studien är eniga om att den viktigaste ramfaktorn för musikundervisningen är den enskilde pedagogen. Det spelar ingen roll hur mycket pengar som varje ämne har, det är hur pedagogen möter och leder eleverna som är direkt avgörande för hur eleverna tar emot ämneskunskaperna. Flera rektorer tar även upp vikten av att den enskilde pedagogen skapar goda relationer med eleverna.

6 Diskussion

I detta kapitel kommer rektorernas uppfattningar om skolans ramfaktorer ställas i relation till tidigare forskning och ramfaktorteorin. Kapitlet innehåller även tolkningar av materialet och förslag som har relevans för skolans verksamhet. Följande områden behandlas: Gruppstorlekar, lokaler och utrustning, Ekonomi samt Den pedagogiska ledaren och den enskilda pedagogen.

6.1 Gruppstorlekar, lokaler och utrustning

Sandberg (1996) menar att klasstorleken begränsar lärarens val av musikaliska aktiviteter (s. 203). Resultatet i denna studie pekar mot att rektorerna med hjälp av klasstorleken försöker verka för att fler musikaliska aktiviteter ska bli möjliga. På fyra av sex skolor sker musikundervisningen helt eller delvis i halvklass, undantagen är skola 3 och 5. Dock har endast en skola halvklasser i alla årskurser. Kanske kan det vara så att andra ramfaktorer som schemaläggning och ekonomi hindrar de övriga rektorerna från att ha halvklassundervisning i alla årskurser. Det kan också vara så att det inte anses nödvändigt med halvklass i alla årskurser då det finns musikaliska aktiviteter som går utmärkt att genomföra i helklass. Rektorerna på skolorna där enbart helklassundervisning sker för i intervjuerna ett resonemang om gruppstorlekar och vill motivera varför och under vilka omständigheter det fungerar att ha helklassundervisning i musik. Sandberg (1996) tar upp att många lärare ser för stora grupper som ett hinder i musikundervisningen. Med tanke på att rektorerna i denna studie verkar vara medvetna om gruppstorlekens påverkan på musikundervisningen vore det önskvärt att fler genomförde halvklassundervisning mer konsekvent.

Sandberg (1996) skriver att klassrummet där musikundervisningen äger rum påverkar undervisningen genom att alla typer av aktiviteter inte kan genomföras på grund av hur klassrummet är utformat. Han menar också att lärare ofta upplever att den tekniska utrustningen är en begränsade faktor (s. 203). På samtliga skolor, utom på Skola 5, finns det tillgång till grupprum eller biutrymmen som kan användas till egna repetitioner för mindre elevgrupper. Just lokaler är något som kan vara svårt för en rektor att ändra alltför mycket på. Skolan är byggd på ett visst sätt och storlekarna på skolans elevgrupper påverkar hur lokalerna kan användas. Samtidigt kan det vara möjligt att kompensera lokalernas brist med hjälp av andra ramfaktorer så som gruppstorlekar och musikalisk utrustning. På Skola 5 har de löst frånvaron av grupprum

med hjälp av musikalisk utrustning vilket visar att det finns en medvetenhet om att det behövs fler än ett utrymme för att kunna bedriva en fullständig musikundervisning.

Hälften av rektorerna redogör till viss del för vilken utrustning som finns i musiksalar. Rektorernas redogörelse visar att det skiftar mellan rektorerna vilken vetskap de har om den aktuella utrustningen. Samtidigt ska det komma ihåg att rektorns uppgift kanske inte är att ha koll på varje elgitarr eller varje keyboard. Alla rektorer i studien berättar att de upplever att deras skola har den utrustning som krävs för att bedriva musikundervisning på högstadienivå. När det gäller inköp av utrustning blir rektorernas uppfattning av läraren som aktör tydlig. Rektorerna betonar lärarnas ämneskunskap och att denna behövs för att avgöra vilken utrustning som ska köpas in. Musiklärarna tar på ett tydligt sätt del i beslutsprocesserna kring inköp och investeringar. Rektorernas berättelser kan tolkas som att utrustning är den yttre ramfaktor där musikläraren kan ha störst inverkan eftersom den så tydligt är kopplad till kunskaper inom ämnet.

Houmann (2010) skriver att flera lärare ser påverkande ramfaktorer som en möjlighet att tänka nytt och komma på nya lösningar (s. 182). För Rektor 5 verkar det vara så att den rådande situationen med skolans musiksäl blev en katalysator för att utveckla ett sätt att integrera grupprum i ett större utrymme och på så vis underlätta för musikläraren att ha överblick över alla elever samtidigt. Denna utveckling visar att flera ramfaktorer kan samverka med varandra för att förbättra möjligheterna för musikundervisning. Här utnyttjades digital utrustning till att skapa en lokal som möjliggör både undervisning i en större grupp och ensemblespel i flera mindre grupper, vilket i sin tur inte gör det lika problematiskt att ha musikundervisning i helklass. Det kan finnas andra musikaktiviteter än ensemblespel som skulle vara lättare att bedriva i separata grupprum men den digitala lösningen underlättar situationen mycket. Denna lösning passar bra för Skola 5 men kanske inte för en annan skola. Exemplet visar att det går att vara kreativ i samspelet mellan olika ramfaktorer, hur detta ska gå till är upp till varje skola att avgöra.

Det Rektor 3 berättar om sin skola tyder på att det kan vara svårt att få ihop det önskade målet om gruppstorlekar med skolans verksamhet och utformning. Rektor 3 vill ha grupper på max 25 elever om undervisning ska ske i helklass men idag finns det grupper på upp till 29 elever på skolan. Dessutom har musiken bara två lokaler till sitt förfogande. I denna situation skulle det kanske behövas en kreativ lösning för hur skolan skulle kunna minska gruppstorlekarna eller utnyttja lokalerna annorlunda.

Samtidigt kan det behövas ett minskat administrativt arbete både för rektorn och musikläraren för att kreativa idéer ska bli möjliga.

En slutsats kan vara att det finns möjlighet att tänka nytt och experimentera med olika ramfaktorer precis som Houmman (2010) argumenterar för. Det finns dock en gräns för vad som till slut är möjligt att göra. Skolans totala ekonomi och fysiska utformning utgör begränsande faktorer. Denna studie pekar på att rektorerna anser att musikämnet är viktigt och vill utveckla det. En sådan utveckling kräver ett nära samarbete mellan rektorn och musikläraren på skolan. Ibland räcker det dock inte med god vilja och gott samarbete utan det skulle krävas att kommunen gick in med mer resurser. Först då skulle det gå att ordna till exempel en ombyggnation eller ekonomiska möjligheter för halvklassundervisning.

6.2 Ekonomi

Något som påverkar alla lärare och även musiklärare är hur den ekonomiska resursfördelningen ser ut (Sandberg, 1996, s. 206–207). Flera av rektorerna berättar att de ser musikämnet som ett viktigt ämne för elevernas utveckling och är därmed beredda att investera i detta. Berättelserna pekar på att investeringar både kan förbättra elevens resultat och deras självförtroende. När det gäller investeringar upplever majoriteten av rektorerna att de i dialog med musiklärarna oftast kan göra de investeringar som efterfrågas. Musiklärarna verkar sällan klaga på att det inte finns pengar till just deras ämne. Sandberg (1996) menar att musikläraren behöver vara en god förhandlare för att få tillräckliga resurser till sitt ämne och lyfter fram faktorer som försvårar förhandling (s. 206–208). Ur rektorernas perspektiv verkar inte förhandling vara ett så stort problem som Sandberg (1996) gör det till. Samtidigt visar inte denna studie hur musiklärarna upplever förhandlingsutrymmet och resursfördelningen.

Leo (2010) skriver att en rektor måste kunna stå för sina beslut och vara beredd på att det kan finnas förväntningar på hur rektorn ska prioritera (s. 163–167). De intervjuade rektorerna tar upp att ekonomiska prioriteringar måste göras och att det förekommer konkurrens mellan ämnena. Samtidigt upplever de att lärarna har förståelse för att kommunens budget påverkar skolans budget. En tolkning kan vara att en god dialog och ett gott samarbete mellan rektor och musiklärare underlättar rektorns arbete med den ekonomiska resursfördelningen.

6.3 Den pedagogiska ledaren och den enskilda pedagogen

Nehez (2015) skriver att en av rektorns arbetsuppgifter är att leda skolans utveckling (s. 14–15). Nästan alla rektorer berättar att de upplever det som viktigt att utveckla sina lärare som ledare i klassrummet. Det kan dock vara en utmaning för rektorerna att hjälpa sina lärare att utvecklas. Här spelar faktorer som tid, lyhördhet och goda relationer in. Rektorerna verkar se sig själva som utmanare och inspiratörer för att utveckla lärarens ledaregenskaper men forumen då detta sker kan variera.

Leo (2010) skriver att en rektor ska vara närvarande och synlig på den skola där denne arbetar samt att rektorn ska kunna vara stödjande för den lärargrupp som denne leder (s. 163–164). Flera av rektorerna anser att de även vid kortare lektionsbesök hinner få en uppfattning om hur undervisningen fungerar och hur läraren arbetar i klassrummet. Samtidigt hinns lektionsbesök sällan med på grund av den stora mängden administrativa uppgifter. Stålhkrantz (2019) skriver att det ofta finns en konkurrens mellan det pedagogiska ledarskapet och de administrativa uppgifter som en rektor har (s. 193). Denna konkurrens blir tydlig i de intervjuade rektorernas berättelser. En reflektion är att det kanske ändå skulle kunna vara så att just lektionsbesök inte behöver ta oproportionellt mycket tid, då rektorerna berättar att flera av dem hinner uppfatta mycket på ganska kort tid.

Eftersom tidsbristen hindrar rektorerna från att göra lektionsbesök i någon större utsträckning hänvisar de till de årliga medarbetarsamtalen. Dessa samtal är just bara en gång om året och det blir därför mycket upp till läraren att det sker utveckling där emellan. En stor del i att få till en utveckling hos lärare är enligt rektorerna att ha ett gott samarbete mellan rektor och lärare och att läraren har viljan att utvecklas. Samtliga rektorer framhåller att deras vilja till att utveckla och leda sina lärare finns, det är snarare tiden som inte alltid finns. Bilden av att rektorer har för många administrativa arbetsuppgifter för att hinna med att utöva sitt pedagogiska ledarskap så som de skulle önska förstärks av berättelserna i denna studie. Rektorernas arbetsituation och möjlighet att genomföra sitt uppdrag skulle behöva ses över för att ge lärare och elever de bästa förutsättningarna för utveckling.

Dahllöf (1999) skriver att samspelet mellan lärare och elev är av mycket stor vikt för kunskapsinläringen hos eleverna (s.16). Alla rektorer i studien är helt eniga om att det som påverkar musikundervisningen mest är den enskilde pedagogen. Flera rektorer vidhåller att det inte spelar någon roll hur dyr utrustning som finns att tillgå utan att det i slutändan handlar om hur läraren i samspel med eleven fungerar. Det centrala är att

läraren har förmåga att skapa goda relationer till sina elever och att de äger ledarskapet i klassrummet. Det verkar som att rektorerna anser att goda ämneskunskaper visserligen är viktiga men utan ett gott ledarskap går det inte att förmedla kunskaper till eleverna i någon större utsträckning. Därför är relationsskapande och ledarskap prioriterade för rektorerna. Det är svårt att utifrån denna studie avgöra om rektorerna själva skulle göra andra prioriteringar gällande deras arbetstid för att kunna lägga mer tid på det pedagogiska ledarskapet eller om det krävs andra direktiv från rektorernas uppdragsgivare. Något som dock står klart är att om rektorerna menar allvar med att den enskilde pedagogens ledarskap är avgörande för undervisningen behöver de vara ute i klassrummen och se med egna ögon hur verksamheten fungerar. På medarbetarsamtalet får rektorn bara den enskilda pedagogens syn på dennes ledarskap. Har rektorn dessutom själv sett hur ledarskapet fungerar i klassrummet kan denne bidra med andra perspektiv som pedagogen själv inte har upptäckt.

Sandberg (1996) tar samtidigt upp att musiklektörer ofta anser att mötet med eleverna fungerar bra och att det är yttre faktorer som begränsar musikundervisningen. Detta ger anledning till att reflektera över hur samspelet mellan den enskilde pedagogen och de yttre ramfaktorerna ser ut. En aspekt är att om en pedagog upplever att dennes handlingsutrymme begränsas av olika yttre ramfaktorer kan pedagogen uppleva stress i förhållande till sin arbetssituation. En person som i vanliga fall är en god ledare och relationsskapare kan påverkas negativt i sitt ledarskap av stressande arbetsförhållanden. Undervisningssituationer med stora grupper, få utrymmen och lite utrustning ställer höga krav på ett gott ledarskap i klassrummet. Samtidigt kan bättre förutsättningar tillsammans med ett gott ledarskap ge ännu bättre resultat. Relationsbyggande lyfts fram som mycket viktigt av rektorerna och det underlättas till exempel av mindre gruppstorlekar. Pedagoger som i sina tjänster har tillräckligt med tid för planering av lektioner ges möjlighet att vara bättre ledare i klassrummet då lektionerna hinner planeras noggrant. Dessa exempel visar att ramfaktorer i form av till exempel tid, lokaler och gruppstorlekar kan användas för att underlätta för den enskilda pedagogen att vara en god ledare i klassrummet.

Genom sin vilja att prioritera investeringar till musikämnet och i vissa fall minskade gruppstorlekar visar rektorerna att de också anser att yttre ramfaktorer är viktiga. Några rektorer lyfter även bort mentorskapet från musiklektörerna för att ge dem mer tid till att planera och utveckla musikundervisningen. Den enskilde pedagogens

förmåga är avgörande för en god musikundervisning och samtidigt kan yttre ramfaktorer utnyttjas för att på bästa sätt underlätta för pedagogen att utföra sitt arbete.

6.4 Sammanfattande diskussion

Det verkar som att flera rektorer anser att lokaler, utrustning och resurser är tillräckliga för att bedriva en god musikundervisning samtidigt som de anser att den enskilda pedagogen är den viktigaste ramfaktorn. Lokalernas utformning kan vara svåra att påverka för rektorerna men genom att kombinera olika ramfaktorer kan detta gå att lösa. Rektorernas berättelser vittnar om att investeringar oftast är möjliga om det finns framförhållning och en god planering samt att dessa ska ske i dialog med musikläraren. Många rektorer investerar både tid och pengar i musikundervisningen samtidigt som de upplever att det är utmanande och tidskrävande att hjälpa sina lärare att utvecklas. Kanske är det enklare och mindre tidskrävande för en rektor att ordna halvklasser och investeringar än att utveckla en lärares ledarskap långsiktigt. Det borde dock vara av högsta prioritet att utveckla lärarna i deras ledarskap eftersom detta är den mest avgörande ramfaktorn enligt rektorerna. Det bästa resultatet uppnås troligtvis genom en kombination av att hjälpa lärarna att utvecklas som ledare och samtidigt ge dem bra yttre förutsättningar för musikundervisning.

6.5 Relevans för läraryrket och förslag på fortsatt forskning

För en blivande lärare kan resultatet från denna studie vara till hjälp i yrkesutövningen. Ett exempel kan vara att läraren blir medveten om vilka begränsningar som ramfaktorerna utgör men framför allt bli medveten om de möjligheter som kan finnas till kreativa lösningar. Ett annat exempel kan vara att läraren tar till vara på rektorns kompetens för sin egen pedagogiska utveckling samt försöker dra nytta av rektorn som en kreativ samtalspartner.

Ramfaktors avgörande påverkan på undervisningen och på läraryrket ger ingångar till fortsatt forskning inom detta område. Studier har gjorts där fokus ligger på musiklärarens upplevelse av ramfaktorer. I denna studie undersöks rektorers upplevelse av ramfaktors påverkan på musikundervisningen. Ett förslag till fortsatt forskning är att intervjua rektorer och musiklärare på samma skolor för att undersöka deras interaktion när det gäller ramfaktorer. En annan infallsvinkel är att ramfaktorer på olika

sätt påverkar elevers kunskapsinhämtning. Ett ytterligare förslag på fortsatt forskning är att undersöka hur ramfaktorer påverkar elevernas betyg i musik.

Referenser

Dahllöf, Urban (1999). Det tidiga ramfaktorteoretiska tänkandet: En tillbakablick. *Pedagogisk forskning i Sverige* (1), 5–29.

Eriksson-Zetterqvist, Ulla & Ahrne, Göran (2015). Intervjuer. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (2. uppl., s. 17–31). Stockholm: Liber.

Houmann, Anna. (2010). *Musiklärares handlingsutrymme*. (Doktorsavhandling, Lunds universitet Musikhögskolan i Malmö, Malmö). Hämtad från <https://portal.research.lu.se/ws/files/5580001/1715331.pdf>

Kvale, Steinar. & Brinkmann, Svend. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (3. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Leo, Ulf. (2010). *Rektorer bör och rektorer gör: en rättssociologisk studie om att identifiera, analysera och förstå professionella normer*. (Doktorsavhandling, Lunds universitet, Lund). Hämtad från <https://portal.research.lu.se/ws/files/3584819/1599714.pdf>

Lindgren, Sverker, Linde, Göran & Naeslund, Lars. (1999). Ramfaktorteori och praktiskt förnuft. *Pedagogisk forskning i Sverige*, (1), 93–109.

Lundgren, Ulf. P. (1999). Ramfaktorteori och praktisk utbildningsplanering. *Pedagogisk forskning i Sverige*, (1), 31–41.

Lundgren, Ulf. P. (2014) Läroplansteori och didaktik – framväxten av två centrala områden. I Lundgren, Ulf. P., Säljö, Roger. & Liberg, Caroline. (Red.), *Lärande, skola, bildning: Grundbok för lärare* (3. utg., s. 139–221). Stockholm: Natur & kultur.

Nehez, Jaana. (2015). *Rektorers praktiker i möte med utvecklingsarbete: möjligheter och hinder för planerad förändring*. (Doktorsavhandling, Göteborgs Universitet,

Göteborg). Hämtad från

https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/40535/3/gupea_2077_40535_3.pdf

Sandberg, Ralf. (1996). *Musikundervisningens yttre villkor och inre liv: några variationer över ett läroplansteoretiskt tema*. (Doktorsavhandling, Stockholm: Universitet, Stockholm). Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-97924>

Skollag (SFS 2010:800) Hämtad från Riksdagens webbplats:

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

Skolverket. (2011/2017). *Läroplan (Lgr11) för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* (reviderad 2017). Stockholm: Skolverket. Hämtad från <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet>

Skolverket. (2020). Rektorns ansvar. Hämtad 2020-04-18 från

<https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/rektorns-ansvar>

Ståhlkrantz, Katarina. (2019). *Rektors pedagogiska ledarskap: en kritisk policyanalys*. (Doktorsavhandling, Linnéuniversitetet, Växjö). Hämtad från <http://nu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1272783&dswid=2361>

Utredningen om rektorernas arbetssituation inom skolväsendet. (2015). *Rektorn och styrkedjan: Betänkande av Utredningen om rektorernas arbetssituation inom skolväsendet* (SOU 2015:22). Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet. Hämtad från https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1529480532631/God-forskningssed_VR_2017.pdf

Ödman, Per-Johan. (2017). *Tolkning, förståelse, vetande: hermeneutik i teori och praktik* (3., uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Bilagor

Bilaga A Missivbrev till rektorer

Hej XX!

Mitt namn är Johan Tersmeden och jag läser till musiklärare på Linnéuniversitetet i Växjö. Jag går sista terminen och gör nu mitt examensarbete som handlar om förutsättningar för musikundervisning på högstadiet. Studien bygger på att intervjua rektorer för att skapa förståelse för deras arbete gentemot musikundervisningen.

Min fråga är om du skulle vilja hjälpa mig genom att ställa upp på en intervju om förutsättningarna för musikundervisningen ur ett rektorsperspektiv. Intervjun beräknas ta ca 45 min.

Studien kommer att följa vetenskapsrådets etiska riktlinjer. Detta innebär att materialet från intervjuerna kommer att hanteras och behandlas konfidentiellt och det kommer att förvaras så att ingen obehörig kommer att kunna ta del av det. Inga enskilda personer eller skolor kommer att kunna identifieras i examensarbetet.

Jag skulle gärna komma i kontakt med er så snart som möjligt så att vi kan samtala om er eventuella medverkan i studien. Mitt telefonnummer är 070-XXXXXXX.

Med vänliga hälsningar

Johan Tersmeden, musiklärarstudent

070-XXXXXXX

xxxxxx@student.lnu.se

Handledare

Lia Lonnert, Universitetslektor

xxxx@lnu.se

Bilaga B Intervjuguide

Tjänster och gruppstorlekar

Hur många elever går på skolan? Är det en F-9 skola?

Hur många undervisar i musik på skolan?

Hur många undervisningstimmar har musiklärare?

Undervisningstimmar per lärare generellt?

Sker undervisningen i hel eller i halvklass?

Hur stora är grupperna?

Är det ungefär samma storlek på grupperna i alla årskurser?

Är musikläraren klassföreståndare?

Hur många timmar beräknas det uppdraget att ta?

Lokaler

Hur många musiksalar finns det på skolan?

Ligger musiksalen undangömd eller mitt i skolan?

Finns det grupprum som tillhör musiksalen?

Finns det en studio?

Utrustning i musiksalen

Vad finns det för instrument i musiksalen?

Vad finns det för ljudanläggning? (Förstärkare och mikrofoner)

Finns det smartboard eller projektor?

Finns det likvärdig utrustning i samtliga musiksalar (om det finns fler)?

Vad finns det för utrustning i grupprummen?

Ekonomi

Hur mycket pengar läggs på musikämnet per år?

Är det nya investeringar eller är det löpande utgifter?

Känner du att ekonomin ger musikämnet de resurser som de behöver?

Vad upplever du påverkar dig mest när du gör budgeten för musikämnet?

Vilka prioriteringar måste du som rektor ta hänsyn till?

Vad tänker du påverkar musikundervisningen mest ekonomiskt sätt?

Känner du att det finns en förväntan på dig som rektor att ge olika ämnen mer eller mindre ekonomiska resurser?

Den pedagogiska ledaren och den enskilda pedagogen

Brukar du besöka pågående lektioner i musiksalen? Andra ämnen? Hur kommer det sig?

Vad känner du för att ge konstruktiv feedback till musiklärare? Är musik ett ämne du drar dig för?

Den enskilde pedagogen som ramfaktor

Vilken inverkan kan du som rektor ha på den enskilde pedagogen?

Avslutning

Vilka av dessa ramfaktorer tänker du påverkar musikämnet mest?

Något du vill lägga till som vi inte tagit upp?